

Rada Odporności na Dezinformację jako społeczne ciało konsultacyjno-doradcze Koordynatora ds. Usług Cyfrowych

Cele, Funkcje i Efekty

Założenia ogólne

Dezinformacja międzynarodowa stanowi zagrożenie dla spójności społecznej, stabilności i ładu wewnętrznego państw demokratycznych. Państwa członkowskie Unii Europejskiej i ich społeczeństwa doświadczają problemów z wykrywaniem i zwalczaniem dezinformacji. Dotyczą one także zdolności przypisania aktów dezinformacji i innych ataków w przestrzeni cyfrowej konkretnym sprawcom, a w konsekwencji podejmowania działań o charakterze sankcyjnym. Dlatego też, aby lepiej chronić procesy demokratyczne w UE przed tymi zagrożeniami, przy jednoczesnym zachowaniu podstawowych praw i wolności leżących u ich podstaw, a także poszerzyć legitymizację i społeczne podstawy działań prewencyjnych, regulacyjnych i edukacyjnych, proponujemy powołanie Rady Odporności na Dezinformację (ROD) jako społecznego ciała konsultacyjno-doradczego Koordynatora ds. Usług Cyfrowych. Stosowne postanowienia w tej sprawie mogłyby zostać uwzględnione w projektowanych zmianach ustawowych.

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2065 z dnia 19 października 2022 r. w sprawie jednolitego rynku usług cyfrowych oraz zmiany dyrektywy 2000/31/WE (Akt o usługach cyfrowych) jest swoistą konstytucją prawną walki z nielegalnymi treściami w internecie, w tym dezinformacją. Aby osiągnąć cele Aktu, prawodawcy przewidzieli wykorzystanie niezależnych organizacji społeczeństwa obywatelskiego, badaczy, audytorów i ekspertów. Mogliby oni służyć między innymi zapewnianiu bezpiecznego, przewidywalnego i wiarygodnego środowiska internetowego, oceny ryzyka i przeciwdziałaniu rozpowszechnianiu nielegalnych treści w sieci oraz zagrożeniom społecznym, jakie może stwarzać rozpowszechnianie dezinformacji lub innych treści. Mogliby również współtworzyć dobrowolne kodeksy postępowania. Platformą ich współpracy m.in. w tych obszarach mógłby być ROD.

Synergię kompetencji instytucjonalno-ekspertkich można by jednocześnie wzmocnić powołując i akredytując ROD jako ciało społeczne wspomagające organy władzy ustawodawczej i wykonawczej, w tym koordynatora ds. usług cyfrowych. Rada gromadziłaby ekspertów i wiedzę z obszarów walki z dezinformacją, takich jak państwo i jego instytucje, regulacje prawne, bezpieczeństwo narodowe, media i przestrzeń informacyjna, edukacja oraz psychologia i socjologia. Uczestnictwo w pracach rady wymagałoby zatem wiedzy specjalistycznej, która zostałaby wprzęgnięta w działania instytucji państwowych.

Zrzeszeni w ROD doradziliby krajowemu koordynatorowi ds. usług cyfrowych we wszystkich powiązanych dziedzinach, korzystając ze specjalistycznych narzędzi, protokołów i wiedzy w celu koordynowania strategicznych i politycznych reakcji na zagrożenia dezinformacyjne, a także by promować jednolite rozwiązania w całej UE i poprawić w niej wewnętrzną koordynację.

W ramach swej misji konsultacyjno-doradczej, wspierającej również koordynację usług cyfrowych, Rada realizowałaby funkcje badawcze i edukacyjne. Model ten poszerzałby

formułę walki z obcą ingerencją w przestrzeń informacyjną państwa. Z jednej strony, sprzęgałaby ona wysiłki państwa z działaniami sektora pozarządowego, z drugiej zaś, silniej wiązała ten ostatni ze strategią państwa.

Cele

Głównym celem powołania ROD byłaby tym samym decentralizacja i demokratyzacja procesów związanych z wdrażaniem Aktu oraz utrzymanie ich w ścisłej koordynacji ze strategią państwa. Jednym z podstawowych wyzwań pozostaje bowiem normatywny charakter reakcji na wyzwania hybrydowe, w tym dezinformacyjne i potencjalny negatywny wpływ tych reakcji na demokratyczny ład państw członkowskich, w tym centralnych cech internetu takich jak anonimowość czy wolność słowa. Działalność Rady w Polsce mogłaby posłużyć także jako przykład dla powołania jej odpowiedników w innych państwach członkowskich UE i krajach stowarzyszonych, również jako cel Prezydencji Polski w UE w 2025 r.

Rada reprezentując szerokie spektrum organizacyjne i eksperckie społeczeństwa obywatelskiego, mającego doświadczenie w kontaktach z władzami ustawodawczymi i wykonawczymi w Polsce oraz we współpracy międzynarodowej, mogłaby odgrywać istotną rolę opiniującą w procedurach dokonywania przez koordynatora nadania statusu zweryfikowanego badacza, nadania statusu zaufanego podmiotu sygnalizującego, czy certyfikacji organów pozarządowego rozwiązywania sporów. Rada mogłaby także doradzać w postępowaniach audytorskich oraz kontrolnych i karnych przed innymi organami.

Funkcje

W ramach szerokiej misji konsultacyjno-doradczej możliwe byłyby także następujące funkcje Rady:

Funkcja edukacyjna, w ramach której opracowywano by materiały szkoleniowe dla instytucji i osób zaangażowanych na poziomie administracyjnym i obywatelskim we wdrażanie i funkcjonowanie Aktu. Wiedza ta powinna opierać się na specjalistycznym modelu kształcenia i szkolenia, odzwierciedlonym w przygotowanych do tego celu podręcznikach i materiałach edukacyjnych. Prowadzone w tych ramach badania akademickie służyłyby również ogólnej edukacji społecznej w zakresie korzystania z mediów cyfrowych. Co więcej wspierałyby wysiłki mające na celu identyfikowanie przeszkód napotykanych przez członków UE w koordynowaniu i wzmacnianiu narodowych podejść do odnośnych zagrożeń i reakcji na nie.

Działalność edukacyjna Rady wspierałaby koordynatora ds. usług cyfrowych między innymi w wykonywaniu zadań polegających na nadzorowaniu zgodności dostaw usług cyfrowych z Aktem i koordynowaniu działań egzekucyjnych.

Wiedza i narzędzia przeciwdziałania w ramach Rady mogłyby równie stworzyć zręby specjalistycznych programów i kursów nauczania (np. *European Masters of Countering Disinformation*) dla praktyków Aktu i urzędników różnych szczebli, w tym, oprócz centralnego, również na poziomie regionalnym i lokalnym. Pomyślnie ukończenie kursu *Masters* mogłoby być obowiązkowe dla członków ROD.

Rola testująca polegałaby na weryfikacji skuteczności protokołów algorytmicznych do opisywania i udostępniania wiedzy o atakach i operacjach dezinformacyjnych w czasie rzeczywistym, co pozwoliłoby na szybsze reagowanie i łagodzenie ich skutków. Może to mieć znaczący wpływ na odporność społeczeństw demokratycznych na te zagrożenia, a także na

rozwój nowych produktów i usług, które miałyby na celu wykrywanie i przeciwdziałanie dezinformacji i atakom hybrydowym w ogóle.

Instrumenty Rady wspieranej przez społeczności aktywistów, eksperckie i medialne we wszystkich powiązanych domenach mogłyby obejmować istniejące specjalistyczne bazy danych, takie jak *DISARM*, *STIX 2.1*, *EUvsDisinfo*. Bazy te mogłyby zostać jednocześnie rozszerzone m.in. o dane dotyczące dezinformatorów krajowych. Mogłyby również kategoryzować wykroczenia i sprawców zgodnie z poziomem szkody i konsekwencjami.

W ramach funkcji depozytariusza obowiązkiem Rady byłoby gromadzenie informacji zwrotnych od społeczeństwa obywatelskiego i prywatnych interesariuszy w celu uzyskania wglądu w postrzeganie przez społeczeństwo zagrożeń hybrydowych, w tym także potencjalnej roli sztucznej inteligencji w ich zwalczaniu oraz zapewnienie strategicznego doradztwa w zakresie komunikacji. Zaangażowanie społeczeństwa obywatelskiego w ten proces przyczyni się do poprawy przestrzeni rozwiązań, zapewniając, że proponowane rozwiązania są odpowiednie, skuteczne i przejrzyste, a jednocześnie zwiększają, a nie zmniejszają odporność obywatelską.

Funkcja pośrednicząca

Pozycja Rady jako pośrednika między podmiotami krajowymi mogłaby ułatwić standaryzację wysiłków na rzecz zwalczania zagrożeń w sieci, w tym poprzez ustanowienie partnerstw i współpracy, na przykład z *EU-HYBNET* w celu przeciwdziałania zagrożeniom hybrydowym w ogóle.

Efekty

Bezpośrednimi skutkami prac ROD, wraz z efektami politycznymi, społecznymi i edukacyjnymi byłyby w założeniach:

1. Wczesne wykrywanie i skoordynowana reakcja: poprzez udział we wczesnym identyfikowaniu i reagowaniu na zagrożenia w sieci, ROD wspierałby minimalizowanie wpływu tych zagrożeń i obniżanie kosztów działań naprawczych. Obejmowałoby identyfikowanie i neutralizowanie kampanii dezinformacyjnych, zanim zyskają one na popularności, lub wykrywanie i łagodzenie cyberataków, zanim spowodują one znaczne szkody.
2. Podważanie modeli biznesowych sprawców: ROD przyczyniałby się do podnoszenia kosztów prowadzenia operacji dla podmiotów dezinformujących lub szerzących treści nielegalne.
3. Zmniejszone szkody dla reputacji: zagrożenia związane z dezinformacją i nielegalnymi treściami mogą godzić w reputacje instytucji publicznych, agend rządowych i innych instytucji, których naprawa może być kosztowna. ROD może pomóc zminimalizować szkody dla reputacji i zmniejszyć koszty związane z odbudową zaufania i wiarygodności.
4. Lepsze wykorzystanie zasobów: ROD może pomóc w zapewnieniu wydajnego i skutecznego wykorzystania zasobów w celu przeciwdziałania odnośnym zagrożeniom. Wzmacniając reakcje społeczne i rządowe, ROD może przyczynić się do unikania powielania wysiłków i zapewnić, że zasoby są ukierunkowane na konkretne zagrożenia.

Ponadto, aby zapewnić jego niezależność od władz krajowych, prace ROD mogłyby być finansowane ze środków UE.

Metodologia stworzenia Rady Odporności

Na podstawie symulacji i testów akademickich powołanie ROD, w skład którego co najmniej w połowie wchodziłyby kobiety, nastąpiłoby w wyniku:

- ustalenia kryteriów uczestnictwa w oparciu o wiedzę i doświadczenie, w tym doświadczenie międzynarodowe,
- wystosowanie zaproszeń do organizacji społeczeństwa obywatelskiego, ośrodków akademickich, badawczych i medialnych w celu wyłonienia kandydatów na członków rady w oparciu o określone kryteria,
- szkolenie zgłoszonych kandydatów z uwzględnieniem Aktu o usługach cyfrowych,
- egzamin rekrutacyjny.

Symulacja miałyby się odbyć z udziałem istniejących organizacji zaangażowanych w przeciwdziałanie dezinformacji, między innymi współuczestniczących w opracowaniu raportu *Przeciwdziałanie dezinformacji w Polsce: Rekomendacje systemowe* (w załączeniu).

Podsumowanie

Decentralizacja i demokratyzacja procesów analizy i reagowania na zagrożenia w sieci, w tym szczególnie treści nielegalne, może przynieść znaczące korzyści społeczne. Pozwalając na większą przejrzystość i udział społeczeństwa obywatelskiego, procesy te mogłyby prowadzić do bardziej świadomego podejmowania decyzji i ostatecznie poprawić odporność procesów demokratycznych i instytucji na wrogie działania podmiotów zagranicznych, państwowych i pozapaństwowych.

Ustanowienie Rady Odporności na Dezinformację, zakotwiczonej w społeczności obywatelskiej stworzy efekt wzmocnienia ogólnej świadomości i oporu wobec przywoływanych zagrożeń. Wzmocni odporność państwa i społeczeństwa. Dzięki możliwości wsparcia bezpośrednio ze środków UE, a nawet samofinansowania poprzez partnerstwa publiczno-prywatne, Rada może stać się niezależna od zmiennej woli politycznej lub rządowych zmian budżetowych. Model ten nosi potencjał przekształcenia walkę z obcą ingerencją z podejścia odgórnego w partnerskie, jeśli nie oddolne, co może skutkować unikalnym ekosystemem przeciwdziałania dezinformacji i innym zagrożeniom hybrydowym w środowisku cyfrowym.

Opr. Tomasz Chłoń, 18.01.2024